

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

**De Nieuwe En Naauwkeurige Neederlandse Hovenier,
Onderwyzende hoe hier te Lande, onder dit Climaat een
Thuin, met zyn Parken, Paaden, Glintingen en Heiningen
wel zal aangeleid, en hoe de Boomen aan ...**

Te Leyden, 1735

Offening en regte Behandeling der Moes-Tyuynen. Drede Deel

[urn:nbn:de:bsz:31-139361](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-139361)

HANDELING

al gienste, (twee g
kragt en oedert
maken en lange Mele

aanveer en Me
met een goede tong
lagen, en de hooft de
de wate andert, want
effi moet men de Kluis
veel verward is, en
Lancichya maakt, en
op te waken, en de op
te doen opdragen
de Mele-keken redigt
aanveer, wile de

97

O E F F E N I N G,
E N
R E G T E B E H A N D E L I N G
D E R
M O E S - T U Y N E N .
D E R D E D E E L .

N

OPFFENING
IN
RIJKE BEHANDLING
DER
MORSTUYNEN
DER DEEL

M



der Jac
genoe
doen h
zyn M
daad
ontbr
in alt
als be
door,
de w
schie
genoe

VERKLAARING

Welke met gewisheyd leerd te oordeelen of in de

MOESTUYN

Niets ontbreekt, van het geene dezelve behoord te hebben.

Het is geen kleyne zaak een gewisse kennisse te hebben van het geen een wel onderhouden Moestuyn in yder Maand van het Jaar kan uytleveren, maar ook te weten wat den arbeyd is die een schrander Tuynier, in yder Jaargetyde heeft te oeffenen. Ondertussen is dit niet genoeg om een naauwkeurig Liefhebber het vermaak te doen hebben, van met zekerheyd in het overzien van zyn Moestuyn te kunnen oordeelen, of dezelve in der daad en waarlyk zo wel voorzien is, dat'er niets in ontbreekt: Want zeker men moet niet verwagten daar in altyd werkelyken aller voordeelen te zullen vinden, als behoord; men is kundig dat hy het gantse Jaar door, Vrugten moet voortbrengen; maar men weet mede wel dat zulks niet op alle dagen van het Jaar geschied; By voorbeeld, in de Wintermaanden ziet men genoegzaam geen voortbrenging van iets, dewyl men de

N 2 meeste

meeste die buyten waaren , in Stooven en Sluytplaatsen heeft gebragt om dezelve te bewaaren , en wyders onder de Planten , die men in andere tyden ziet : Hoe veele zyn'er welke in dien tyd haare volkomentheyd nog niet bereykt hebben , en nochtans een Figuur in dusdanig een Tuyn behooren te maaken : Zy hebben om dit te doen somtyts twee of drie Maanden , en bywylen vyf of ses Maanden van nooden om'er toe te komen ; dus is het geleege in het begin van de Lente met alle Peulvrugten en Groente ; En ook in de Zomer , ten opzigte van de voornaamste Vrugten der andere Jaargetyden gelegen ; en hierom is het dat ik geoordeeld hebbe het niet onnut te wezen , met meer onderscheyd te verklaaren , waar in de Deugd van een Moestuyn bestaat , op dien voet genomen wat men t'elkens als men'er intreed behoort te vinden , weshalven wy dan weder overgaan en beginnen met de Maand van

JANUARY

JANUARY.

IK zal dit derde Deel beginnen met de Maand van January; zo als ik het voorige mede hebbe gedaan, en te zeggen, dat men in dezelve vergenoegd behoord te wezen, over zyne Moestuyn, indien men Winter-Latouw genoeg op Rabatten geplant en met lang Stroo of matten van Stroo gevlogten gedekt vind: Indien men insgelyks eenige vierkante vakken met Artichokken en Beet, met lange Mest gedekt ziet; als mede ten anderen de Cellery of Chichory en de Petercelie; ten derde, de Winterkool, Prey, Zuuring en toekruyden van Salade, en dat deze twee laatste mede eenigermaate gedekt zyn; en ten vierde de Aspergie-vakken, zonder dat'er iet aan gedaan werde, ten zy om te verwarmen, zo als ik doe, en zo als ik in de Maanden van November en December heb begonnen: De overige Moesplanten behooren opgesloten te zyn, als de Wortelen, Uyen, gekropte Distels van Artichokken, Bloemkool &c. en eyndelyken wanneer men eenige Beddens voor Tuyn-Salade, Erten, Boonen, Kropfla, Petercelie, Komkommers en Meloenen tegens de voortyd verveerdigd ziet.

Na dat ik aangewezen hebbe, waar in de schoonheyd van een Moestuyn geduurende de Maand van January bestaat, agt ik het onnoodig aan te wyzen wat het geene is dat dezelve onvolkomen en onaangenaam maakt, niet alleen ten opzigte van deze Maand, maar ook van alle anderen waar van ik vervolgens zal spreken, nademaal men zelfs genoeg ziet, dat zulks uyt het tegendeel van het gezeyde bestaat, dat is in de schaarsheyd, onagzaamheyd, flordigheyd &c.

FEBRUARY.

IN de Maand van February moet men noodzaaklyk een groote verandering in het Tuynwerk beginnen te zien; men moet meerendeels alles wat ik ten opzigte van de voorige Maand gezegt hebbe, gedaan vinden; en zelfs indien het weer in 't eynde

de van deze Maand gemaatigd genoeg schynd, dat'er een grooten Dooy is geweest, welke waarfchynlyk het eynde van de felle koude beloofd, zo moet men de Vakken, de Kantbedden beginnen om te spitten, Bedden af te zonderen, en die Zaden welke langzaam opkomen te Zaaijen, te weten de Petercelie, Ajuyn, Prey en Look, men moet voor al Bedden maaken tot het verplanten van Meloenen, en Komkommers, tot kleyne Salade of Dunfel, Radys en Kropfalade &c.

M A A R T.

IN de Maand Maart, wanneer de Zonne beyde fchoone en langer dagen begint te geeven, dat de natuur zigbaarlyken in warmte en in beweeging is, behooren de Tuyniers een nieuwe en grooter neerftigheyd te toonen, in het bewerken van al de deelen van hunne Tuynen, invoegen dat by aldien de grond groot is en het getal van de Arbeyders na gerade, men het vermaak behoort te hebben van te gelyk te fien Spitten, Zaaijen, Planten, Schoffelen en Wieden. Want om kort te gaan, eer de Maand ten eynde is, behoort het meerendeel van de Grond beflagen te wezen; het zy met Zaaden, of met Planten die voor Provifie van het gantje Jaar moeten dienen: Alles wat met Mest bedekt was, moet men daar van ontlaften, en die deksels die affchuwlyk zyn geworden weg neemen; yder ding moct om zo te fpreken de goede Lugt, welke de Dieren en Planten komt verheugen, inademen: Ten minften behoort men te hebben, om in te zamelen of te plukken, het zy Saladen, nieuwe Radys, indien de voorige Maand die niet uytgeleverd heeft gehad; maar voor alle dingen moct de zindelykheyd over al zo in de Dreeven als de bearbeyde Aarde blyken, ten eynde dat de eerfte gebooren, en uyt de fchoot der Aarde fpruytende Groente, mitsgaders de Reuk der Planten die de welriekentheyd bezitten, den overvloed der Bloemen die zig van alle kanten beginnen te ontflyuten, en het zoet gekweel en eenftemig gezang der Vogelen, de nieuwsgierige uytlokken om al wandelende zig met het zien van het een, en hooren der andere te verluftigen.

APRIL.

IN de Ma
vanden om
ren der Meft-
ryk behoort
oerd te ftaar
ryzen, op es
doorbooren,
fluyten; en
paffens hebbo

IN de Ma
niet in een
den der ge-
men reede he-
van de Groen-
Bloemkool, de
de Kropfla,
welke in 't be-
De Poroch-
in de Zaad-
en zig tot
De metwe-
lekkere me-
Maand zie

DE heet
van de
aanfchlyk
frisheyd
Look fta-
maakt Taf-
nieuw, zo

APRIL.

IN de Maand van April behoord men by na niets nieuws te vinden om te doen in de Moestuynen, ten zy het vermeerderen der Mest-bedden tot Meloenen en Komkommers: Het Aardryk behoord by na overal met nieuwe aangroeyende Planten vercierd te staan, op de eene plaats ziet men de Artichokken verzyzen, op een ander de Aspergies op duyzend plaatzen de Grond doorbooren, en aan een derde oord de Latouw zig tot kroppen sluyten; en op een vierde plaats de Meloenen die zo veel op passens hebben gekoft, een ryke vergelding belooven.

MEY.

IN de Maand Mey gekomen zynde, wat gevolgen vind men niet in een vrugtbare Moestuyn? hoe groot zyn de zoetigheden der genieting niet die men begint te smaaken, wanneer men reede heeft te vragen, waarom dat deze en geene deelen van de Grond, nog leedig en ontbloot van Planten zyn? de Bloemkool, de Beet, de Celdery, en zelfs de Artichokken en de Kropsla, die zo vroeg niet te voorschyn komen, zyn die, welke in 't laatst van April de leedige plaatsen komen beslaan. De Porcelyn die de tederheyd van zyn temperament tot nu toe in de Zaad-laden had gehouden begint de Aarde te vergulden, en zig tot geneugte van zyn Meeſter in overvloed aan te bieden. De nieuwe Erten zyn in deze Maand gereed, om de graage en lekkere monden te voldoen, en zelfs laat zig al Chichory in deze Maand zien, welke van de Meloenen kort gevolgd werden.

JUNY.

DE heete dagen van Juny verhinderen waarlyk het bereyden van de Moestuyn op het midden van den Dag; maar hoe aanloklyk is het die des morgens en des avonds, wanneer de frisheyd van een zagt koeltje als een souvereyne regeerd. De Look staat geplant en vakken vol Groentens maaken een volmaakt Tapyt: Men voorziet de plaatzen die ontbloot waren op nieuw, zodanig dat men byna nooit een leedige Grond ziet: De
Natuur

Natuur heeft niets liever als Wonderen van Vrugtbaarheyd te doen, geholpen zynde van warmte die de Vader der Ligten geeft, zy heeft niets van nooden als om zulks mede te wezen, dan regt tydige vogtigheden, welke by wylen de Wolken in overvloed neerstorten, en zomtyds door het verstand en de vlyt van den Tuynier, om datze die van nooden hebben, verzorgd werden. De Rabatten die zo wel van Kropsta voorzien zyn, wat vermaak geevenze aan het oog niet, en de Artichokken van verscheide verwen, en wel op een zelfde plaats lokken zy de nauwkeurige niet uyt, om haar met verwondering te kunnen beschouwen.

JULY en AUGUSTUS.

IN deze twee Maanden van July en Augustus, behooren de Moestuynen zo gelukkig in haar staat verdeeld te wezen, dat men als dan zonder missen ryklyk daar in alles kan vinden dat men van nooden heeft, om in een zelfde tyd te voldoen aan de geneugte van het tegenwoordige, en aan het noodige voor het toekomstige: Dit zo zynde heeft men haar maar te vangen, om het geene dat men begeerd, en zy moeten gereed zyn om te antwoorden: Begeerd men, by voorbeeld allerley Moes, Wortelen, Saladen, welriekende Kruyden &c. zo zullenze die aantsonds uytleeven; Wil men Meloenen de eerste en voornaamste Vrugten, men zoektze niet van verre, men heeftze maar te bezoeken, zig te buygen en die na zig te neemen: Wil men Komkommers, Pompoenen, Kauwoerden &c. zy zullen'er overvloedig te voorschijn brengen: Wil men Artichokken, sterk-ruykende Kruyden, Tym, Saly, Peperkruid &c. als mede Knoplook, Ajuyn, Prey, Look, Spaanse Uyen, men is verzekerd die te zullen vinden. De vier of vyf voorrige Maanden, heeft maar voor deze gearbeyd, invoegen alles in dit Jaargetyde wel moet gaan, indien men anders van een scharander Tuynier is voorzien, en die voor al de gaave heeft van wel te kunnen kiezen, en onderscheyden wat men plukken moet.

S E P.

SEPTEMBER en OCTOBER.

Indien de Moestuynen haar in July en Augustus hebben doen uytmunten door haare Meloenen, Komkommers, Peulvrugten &c. zo moeten deze niet minder doen, en men moet niet een voet Aarde by voorbeeld ledig vinden; de Vakken die men van de Knoflook, Ajuyn, Snylook of Chalotten ontbloomt heeft, moeten aanstonds met Spenagie, Kervel, Prey weder gevuld zyn; zelfs moeten de Bedden waar van men de Zomer-Latouw heeft ingezameld, weder met Chichory-Planten en Winter-Latouw gevuld zyn; de Bloey-Uyen of den Ajuyn die uytgeschooten is, moet men in de Aarde planten op dat ze Wortel vatten, die ze voor het ruuwe weer dat naderd, kunnen beschermen.

NOVEMBER.

DE eerste Witte Ryp van deze Maand, die de Bladeren der Boomen Geel, en dezelve aan de plaatzen daarze uyt gesproeten of gebooren zyn, los maakt, doet de Chicoryen en voorige Latouw mede rotten, en de Appelen der Artichokken &c. zwart werden, en zyn de wreede en ontzaglyke voorloopers, welke vermoeden doet, dat de Winter, die algemeene en onmelydelyke Vyand van de groeijing naderd: Men moet overzulks in tyds in de Sluytplaats te bewaaren brengen, dat de koude daar buyten zou kunnen bederven, en daarenboven moet men met lange Stroo-mest dekken, het geen men niet gemaklyk uyt de Aarde kan opneemen, en dat niet gedekt zynde, egter gevaar zou loopen van te vergaan; overzulks heeft de vlytige Tuynier in deze Maand niet leedig, maar in ge-
duurige bezigheyd te wezen, met het geen men opsluyten moet te doen wegdragen, na de daar toegeschikte plaatzen, en Mest aan te brengen om het geene dat men laat staan, te dekken.

IN deze Maand heeft men veeltids mede niet stil te wezen, aangezien het dikwils gebeurt dat de voorige te kort is geweest, om alles dat'er te verrigten was, af te doen, en derhalven moet men in deze voltrekken te doen, dat men in de andere niet heeft kunnen volbrengen, en voornamelyk dan, wanneer de koude niet reets al vernield heeft, dat zy magtig is te doen: Men moet derhalven naauwkeurig waarneemen wat in den arbeyd van deze Maand is vermeld, en heeft men met nadruk de nieuwigheden van de Lente te bereyden, de plaatzen van de oude Mest-bedden te reynigen, zig veerdig houden om nieuwe te maaken, en te bezorgen dat men van een goede voorraad van Mest, glase Raamen en Klokken voorzien zy: De waare Liefhebbers en die het middel hebben van het te doen, moeten niet verzuymen, de verwarming en wanneer haar meeste hette voorby is te vernieuwen: Dit te doen, geschied niet zonder moeiten en kosten, maar de geneugte van in het midden van de Sneeuw en de grillige Koude, een overvloed van dikke zeer groene en gants uytmuntende Aspergies, is groot genoeg om over den arbeyd en het geld dat zulks kost niet te klaagen, hoewel men met een en te gelyk moet bekenen dat de uytvoering zo van het een als het andere, niemant beter past als de Grooten of Perfoonen die Ryk en Vermoogende zyn.

TWEEDE HOOFD-STUK,

VAN HET DERDE DEEL,

*Onderwyzende wat soort van Aarde, en welke
Bebouwing tot yder Peulvrugt en Plante
bekwaam zy.*

Het is gewis dat'er zekere Gronden van Aarde zyn, welke geen een der vereyfte hoedanigheden ontbreekt, om in yder Jaargetyde Vrugten, en een langen tyd alderley schoone en goede Peulgewassen voort te brengen, behoudens dat men dezelve altoos tamelyk wel bebouwd: Daar zyn'er ook die daar en boven het vermogen hebben van de eene vroeger als de ander voort te brengen, en dit zyn die gronden welke men gemeenlyk *Zwart Zand* noemd, in welke men de nette matiging van droog en vogtig vind, verzeld van een goede uytbreiding, een onuytputlyk Zout van Vrugtbaarheyd, met een gemaklykheyd om dezelve te bearbeyden, en van den Regen doordrongen te werden; 't en is niet minder zeker, dat het zeldzaam is dusdanige volmaakte Gronden te vinden, maar in tegendeel andere die gemeenlyk zondigen, in al te droog, al te ligt, en al te brandig te zyn, het zy met al te vogtig, al te zwaar en al te koud te wezen, het zy datze op ongelukkige Standen, de een al te hoog, de andere hellende, en zommige te ingezonken zyn gelegen; en overzulks gelukkige Tuyniers, die van de eerste wonderbaar goede Gronden hebben te bebouwen; waar in zy byna nooit een kwade uytkomst hebben te vreezen, en gemeenlyk een goede te hoopen: Aan de andere kant ongelukkig of ten minsten melyden waardig zyn die genen die in alle tyden een der grootste Vyanden van de groeijing te bestryden hebben, ik wil zeggen of de groote droogte, of inzonderheyd de al te veele vogtigheyd, vermits dat deze, behalve dat van koude gevolgd werd, die de Vrugten vertraagd om te voor-

schyn te komen, het meeste doen verrotten van al de Planten onderheevig is; en overzulks is het zeer zwaar en genoegzaam onmoglyk zulks te verbeteren, en nog zwaarder zo grooten gebrek te overwinnen: Met de drooge Aarde is het in allen deelen het zelfde niet, want indien dat deze het niet by uytstekendheid is, en dat men Water by de hand heeft tot begieten, en Mest omze te verbeteren, zo is men meester van de souvereine en onseylbare middelen, die men moet gebruyken, en derhalven kunnen de zorg en moeite zig dikwils Meester maaken van de dorre, schraale en onvrugbaare Gronden, en dwingen ryklyker Vrucht voort te brengen, het geen men daar van na de kunst vorderd.

Hier uyt volgt dan, dat wanneer men goede Aardgronden heeft, men daar in zonder onderscheyd over al eenige soorten van Planten, hoedanig die mogen wezen mag planten, met een zeker vertrouwen datze wel tieren zullen, het eenigste dat men is onderworpen, is eerst dat men dikwils de grond moet wieden, want dusdanigen Aarde brengt zeer veel onkruid onder het goede voort, en ten anderen de Planten dikwils van plaats te veranderen; en dit is iet wezentlyks dat men in alle Tuynen heeft waar te neemen: Want het is niet raadzaam twee of driemaal na den anderen een selfde soort van Plant op de eygenste plaats te stellen; den aard van de grond vorderd dit slag van veranderingen, als wezende zo het schynd verzekerd van in deze verscheydenheid te zullen vinden, het geen tot haar herstelling dienstig is, en waar door haar eerste kragt te doen duuren: Nu alhoewel dat in deze goede gronden alles wonderlyk wel te voorschyn komt, zo is het egter onbetwistlyk zeker, dat de blootleggingen voor het Zuyden en het Oosten hier, gelyk mede al bekwaamer zyn, als die tegens het Westen en Noorden, om de voortbrengfelen te bevorderen en te verbeteren, getuygen daar van zyn de vroeg-tydige Erten en andere Vruchten &c. in vergelding hebben deze eenige andere voordeelen op haar beurt, by voorbeeld dat gedurende de groote hette van de Zoomer, welke byna alles verschrokken, en de Planten te vroeg in het Zaad doen schieten, zy bevryd zyn van de al te sterke indrukzelen van de Zonnestraalen op de
daar

daar tegen over open zynde gronden, en by gevolge dat'er de Planten een langen tyd in een goede stand blyven.

Hier uyt volgd mede, dat indien men van die gronden heeft, welke tamelyk goed zyn, maar niet overal even eens, het zy uyt eygen aart, het zy uyt haar stant en helling, dat het als dan is dat zig de schranderheyd en kennisse van den Tuynier laat zien, in het zo te schikken dat hy yder Plant een plaats weet te geven daar ze best tierd, zo ten opzigt van de vroege en de laat-tydige, als de schoonte en innerlyke volkomentheyt.

Om in het algemeen te spreken, zyn de gronden die middelmatig droog, ligt en zand-agtig zyn, en die hoewel wat veenagtig eenige helling tegen het Zuyden hebben, of van agteren door een Muur of goede Schutting tegen de koude van het Noorden gedekt zyn, bekwaamer om nieuwe Vrugten in de Lente voort te brengen, als de al te zwaare, vette en vogtige; maar ook in Zomers die niet te regenagtig zyn, die brengen zwaarder en meer gevoede Vrugten voort; vorder kleyneder en minder begietingen, en dus kan men eenigermaten in allerleye gronden ict te vinden, om zig mede te vertroosten.

Ondertussen hoewel men volstrektelyk zeggen kan, dat alles wat in een Moestuyn mag gezocht werden, in alle foorten van Aarde kan groeijen, (behoudens dat zy niet geheel en al onvrugbaar zyn) zo is egter van alle tyden her waargenoomen, dat allerleye Aarde, niet even bekwaam zy voor allerley slag van Planten; erwaare Warmoezeniers toonen zulks met een o-vertuygelyke erwaarenisse: Want men ziet dat die, welke zandige gronden te bebouwen hebben, zig zelden bemoeijen met Artichokken, Bloemkool, Beet, Uyen, Cellery, Beetwortelen en andere &c. te winnen, gelyk als die welke een zwaarder Aarde zonder kleyagtig te zyn te behandelen hebben, maar deze laatste in verwisseling bezetten hunne gronden, met geen Zuuring, Porceleyn, Latouw, Chicoryen, en andere kleyne Planten die teeder zyn en onderworpen ligt te vergaan, zo als de Tuyniers welke ligte Aarde te bewerken hebben, doen.

Uyt al dit gezegde heeft men te besluyten, dat een geoeffend Tuynier die een dorre Aarde te bebouwen heeft of een heuvel, met verbintenisse van alles in zynen Tuyn te hebben, de minst

drooge plaatzen behoord uyt te kiezen, om daar in te zetten dat geene het welk om wel te tieren en voort te komen wat vogtigheyd begeerd; gelyk als Artichokken, Beetwortelen, Scorpionere, Wortelen, Pistenaken, Suykerwortel, Beer, Sluyt-en Bloemkool, Spenagie, gemeene Erten, Boonen, Uyen, Prey, Look, Petercely, Zuuring, Radys, Patientie, fyne Kruyden, Bernagie, Buglossie &c. aangaande de dorrer gronden van dusdanigen Tuyn, daar in heeft men te zetten allerley Latouwen het zy vroege of laate, Chicoryen, Kervel, Dragon, Pimpernel, Balsam of Kost, en andere Toekruyden van Saladen, Porcelyn, Knoflook, Chalotten, Winter-kool, de Meft-bedden van allerley Planten en kleyne Salaad; de Peulvrugten zal hy maar middelmatig ver van den anderen zetten, gemerkt dezelve in dusdanig een grond zo menigvuldig niet opschieten als in vetter Aarde; eyndelyk moet men de zyde en tusschenpaaden hooger dan de bebouwde grond houden; op dat het Water van den Reegen die'er valt daar na toe zakke, de Paden droog blyven, om meer voordeel van de begietingen of besproeiingen te genieten, welke anders niet zouden kunnen geloofd werden; en dit behoord een der voornaamste waarneemingen te wezen.

In deze eygenste grond verkiestmen de plaatzen die een goede gematigheyd tusschen het droog en vogtige naauwt komen, om'er Aspergies, Spaanse Distel, Cellery &c. op te winnen, want dit soort van Planten kwynt van droogte in de al te dorre plaatzen, en verrotten in die welke al te vogtig zyn; men zaaid onder een Noorder Muur of Schutting de gantsche Zomer door Kervel, en op een tegen over het Zuyden, poot men vroege Erten in Mey, Kroplalade, in 't begin van April, mitsgaders de bebouwde grond die voor het Zuyden en Oosten open legt, gebruykt men tot Koolplanten die zig in de kweeke-ry geslooten heeft, men zaaid'er Latouwen, dat is de zoodanige die zig sluyt, om'er gedurende den Herfst en den Winter te blyven staan, tot dat men die in de Lente elders verplant.

Indien men een zeer vette en zeer vogtige grond heeft moet den Tuynier, voor al met de Plukvrugten, regt anders doen als hier boven is gezegt, aangezien dat de zeer vogtige plaatzen
indien

indien
en lugtig
voort te
zy door
verland
wals in de
moet over
&c. In an
der tyd
Saladen, E
in deze v
dere wor
in drooge
Aarde ver
water dat
moeten de
den, niet h
ten.

DE

Onderw
met
boud
opsta
hebb
staar
lang
ren

Om d

indien'er geen middel is om die droog te krygen, om te roeren en lugtig te maaken, niet goed zullen zyn, als om onkruid voort te brengen, en overzulks zyn de niet al te vogtige, het zy door haar stant, haaren aart, of door de bezorging en het verstand van den Tuynier, de beste voor alles: Men zal overzulks in de droogste plaatzen stellen het geen een gants Jaar moet overstaan, als Aspergies, Artichokken en wilde Chichory &c. In andere plaatzen moetmen zetten dat in de Zoner minder tyd vereyft om tot zyn volkomenheyt te komen, te weten Saladen, Erten, Boonen, Radys, Cellery &c. en vermits alles in deze vette en vogtige Gronden dikker en grooter als in andere worden, zo moetmen alles wyder van een planten als men in drooge Gronden doet: Men houd de Bedden en bebouwde Aarde verhevender als de Gaanderyen en Paden, op dat het water dat de Planten zou hinderen, mag affypelen, en derhalven moeten de Bedden van Aspergies, Aardbeyen, Cellery en Saladen, niet hol zyn, als dezelve in drooge plaatzen moeten wesen.

DERDE HOOFD-STUK,

VAN HET DERDE DEEL.

Onderwyzende hoe langen tyd yder Moes-plant, met nut zyne Plaats in de Moestuyn kan behouden, en welke de geene zyn die men moet opsluyten, om'er des Winters dienst van te hebben, welke men kan winnen niettegenstaande het Vriezend weer; en eyndelyk hoe lange men yder soort van Zaad kan bewaaren zonder kragteloos te werden.

Om deze stoffe wel te verhandelen, diend men vooraf en allereerst te spreken van de Planten welke van lange ge-
duur-

duurzaamheyt zyn, het zy voor datze tot haare volkomentheyt raaken, het zy terwyl datze voortgaan met te voorschyn te komen, onder deze zyn buyten bedenken de Kappers en Aspergies van den eersten rang, nademaal men de laatste niet voor dat drie of vier Jaaren zyn gezaaid geweest, of dat men die verplant heeft begint te snyden, waar na men die, mits datze een goede Grond hebben en dat menze wel bebouwen, wel tien of twaalf Jaaren mogen blyven staan, alzo het zeker is datze gedurende dien tyd rykelyk weder uyt zullen schieten, dog anders zynde, zoo moeten die spoedig uytrukken.

De Artichokken willen vernieuwd, dat is na het derde Jaar verplant werden.

De Boordfels van Alzem, Hifoop, Lavendel, Majolyn, Wynruyt, Rosmaryn, Saly, Thym &c. konnen indien haer een al te fellen Winter niet gekrenkt heeft, drie of vier Jaaren staan, wanneer men bezorgt, datze des Zomers kort werden geschooren.

De Balsem of Kost, gemusquerde Kervel, Suykerwortelen, Dragon, Zuuring, Patientie, Petercelie, Trip. Madame &c. konnen mede zeer wel drie of vier Jaaren haare plaatsen behouden: De Aardbeyen drie Jaaren; de Wilde Chichory, Pimpernel, Venkel, de Schorfonneere en gemeene Boksbaard of Salsifi, duuren 2 Jaaren. De Beet en Prey &c. duuren een gants Jaar, dat is van d'eene Lente tot d'andere.

De Bernagie, Buglossie of Ofsietong, Beetwortelen, Spaanse Distel, Wortelen, Suykerwortel, Bloemkool, Savoi-kool, Pompoenen, Hanevoet, Kampernoelje, Pistenakelen, Beet &c. beslaan haare plaatsen gemeenlyk negen Maanden te rekenen van de Lente wanneer die zyn gezaaid tot het laatste van den Herfst.

De gemeene Kervel, witte Chicory, Kers allerley Latuuen het zy om te kroppen of om die te binden, &c. beslaan haaren Grond omtrent twee Maanden. De Radys. Porcelyn en gemeene Kervel, niet langer als 5 of 6 weeken, en overzulks moct men daar van des Zomers alle 14 dagen zaayen. De vroegtydige Erten en Boonen beslaan die zes of zevten Maanden, te rekenen van de Maand November af wanneer men die poot; maar

maar de ge
Boontjes,
die geboort
ter plaatse d
uytgerukt.
Het Keer
niet tot na
Aangaan
den hebben
Distels, de
zo wilde als
als Rooie.
noelje, A
strengbey
Venkel, I
pergies, Z
of door mi
nen deze zo
voorbeeld al
de Kool &c.
de Mest-bed
haare Toek
en doet opp
Blyft te
goed blyv
algemeen
vergaan;
of anders
loos te za
Meloene
weynige
Zaat van
chory v
blyft al
dan in l

maar de gemeene Erten en Boonen, mitsgaders de witte of Turkse Boontjes, maar vier of vyf. De Spenagie, wilde Salade, beslaan die geduurende den Herfst en Winter, en overzulks zaaid men die ter plaatsē daar de Planten die de Zomer over niet duuren, zyn uytgerukt.

Het Keesjenskruid word maar van Zaad gewonnen en duurd niet tot na den Winter.

Aangaande de Planten die des Winters het opsluyten van nooden hebben, dezelve zyn de Cardons, anders Spaanse of Guldē Distels, de Artichokke-Appelen, de Cellery, de Chichoryen, zo wilde als witte; dat onder de naam van Wortelen bekend is, als Roode, Geele &c. wyders de Beet; Pompoenen, Kampernoelje, Ajuyn, Look, Chalotten, en al het overige kan de strengheyt van den Winter wederstaan, te weten de Kool, de Venkel, Prey, en de Dragon, de Balsen, Citroenkruyd, Aspergies, Zuuring &c. maar dezelve schieten niet, als in de Lente of door middel van Mest-bedden, uyt; de andere Planten kennen deze soorten van bystanden, of eerder geweld niet; Als by voorbeeld alle de Wortelen, de Knoflook, de Ajuyn, Look en de Kool &c. voegd hier by dat men door het eygenste middel van de Mest-bedden, geduurende de koude de kleyne Latuuw met haare Tockruyden van Kers, Kervel, Balsen &c. voortteeld en doet opgaan.

Blyft nog over te weeten hoe veel tyd yder soort van Zaad kan goed blyven; om hier op te antwoorden is te weeten, dat in het algemeen de meeste Zaaden in een Jaar of ten hoogsten in twee vergaan; en overzulks moet men maken altyd nieuwe te hebben, of anders loopt men gevaar van in het Voorjaar of Lente vrugtelooos te zaayen; buyten de Erten, de Boonen en de Zaaden van Meloenen, Komkommers, Pompoenen, Kampernoelje, zyn'er weynige die als deze 8, 9 of 10 Jaaren kunnen goed blyven: Het Zaat van Bloemkool is drie of 4 Jaaren goet; dat van allerley Chichory vyf of zes; van alle de Zaaden is'er geen dat minder goed blyft als van de Latuuwen, egter is dat het tweede Jaar beter dan in het eerste, maar in het derde deugt het niet meer.

E Y N D E.

P

LYST